

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

התיישבות ומאבק טרם קום המדינה בעקבות ראשונים ופורצי דרך במקווה-ישראל

"יסוד המדינה התאפשר הודות להקמת מקווה-ישראל.
אלמלא הוקם מקווה-ישראל, ספק אם הייתה קמה מדינת ישראל".
(דוד בן-גוריון)

בית הכנסת במקווה-ישראל, מתוך: [ויקיפדיה](#)

היש"מ מותאם לסדנת "המהפך הציוני במישור החוף"

מאת: **אלידע יחזקאל** (בסיוע צוות מרכז המבקרים במקווה-ישראל)

עריכה: **רונית בין**

עריכה לשונית: **אפרת חבה**

עיבוד: **אלי שיש**

תשע"ג - 2013

רח' הנביאים 30, בניין ארלדן ירושלים, 91911, טל': 02-5603190/1, פקס': 02-5602054
אגף של"ח וידה"א – inbalba@education.gov

קובץ זה מכיל קישורים גם לאתרים חיצוניים שאינם אתרי משרד החינוך.
תוכן אתרים אלו, לרבות הפרסומות הכלולות בו, הינו באחריות בעלי האתרים ואינו באחריות משרד החינוך.

התיישבות ומאבק טרם קום מדינה בעקבות ראשונים ופורצי דרך במקווה-ישראל

"יסוד המדינה התאפשר הודות להקמת מקווה-ישראל. אלמלא הוקם מקווה-ישראל, ספק אם הייתה קמה מדינת ישראל. הכול כבר התחיל מאז, ואנו רק באנו להשלים את המעשה מבחינה פוליטית-לאומית..."

(דוד בן-גוריון)

בלב גוש דן האורבני הסואן, שוכן בית ספר חקלאי פסטורלי, השוקק חיים מאז הקמתו ב-1870, זהו "[מקווה-ישראל](#)".

בסיפורו של בית הספר החקלאי היהודי הראשון בארץ ישראל, שזורים פרקים חשובים מכל תחומי העשייה הציונית: בחקלאות, בחינוך, בהגנה, בעלייה, בקליטה ובפיתוח הארץ. מסלול היש"מ עובר בין האתרים השונים במקווה-ישראל – המשקפים את העשייה הציונית מאז ועד היום ואת המהפך הציוני שהתרחש עם השנים. הייחודיות של "מקווה-ישראל" היא שהעבר עודנו נושם ופועם בו: רוב המבנים שהיו במקום מראשיתו עברו תהליך של שימור והם עומדים על תילם ומשמשים בייעודם המקורי או בייעוד אחר. חיותו של האתר מתעצמת אף יותר נוכח העובדה שגם היום, כבימים עברו, ממלאים תלמידי בית הספר של "מקווה-ישראל" כל פינה באתר. משמש דוגמה ייחודית למימוש הרעיון הציוני בא"י ובמדינת ישראל היום כבעבר.

חבל ארץ: [מישור החוף](#) המרכזי, מזרחית ל**גוש דן**.

משך זמן היש"מ: 4-5 שעות (ללא נסיעה).

אורך מסלול ההליכה: כ-2 ק"מ.

מפות: מפת אתר.

נקודת התחלה: מערת נטר (מס' 1 במפה).

נקודת סיום: רחבת "בית המורים" (מס' 2 במפה).

עונה מומלצת: כל השנה.

מגבלות: אין.

דגשי בטיחות: קיימת פעילות של כלי רכב חקלאיים ואחרים בכבישים הפנימיים. יש לנקוט משנה זהירות

בחציית כבישים ושבילים. יש לנהוג בבטיחות בהערת אש ב"חורשת הראשונים" (מס' 8 במפה).

דרגת קושי: קל. בר-נגישות , פרט ליקב.

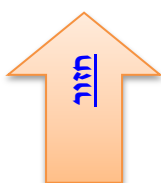
אתרים בתשלום: הביקור ב"מקווה" כולל צפייה בסרטון "לאורך שדרת הדקלים", יש לתאם זאת עם [מרכז](#)

[המבקרים מקווה-ישראל](#).

1. [תיאור מסלול](#)
2. [מפת היש"מ](#)
3. [תיאור האתרים שבמסלול](#)
4. [מהלך הפעילות ביש"מ](#)
5. [המחשות ואמצעי עזר לניהול היש"מ:](#)
 - [משחקים ונהנים \(1\)](#)
 - [מי מזהה? אתרים בתמונות \(2\)](#)
 - [בעקבות ראשונים ופורצי דרך \(3\)](#)
 - [בעקבות ראשונים ופורצי דרך \(4\) – תשובות למורה](#)
 - [נסים בכור אלח'דיף – הצגה \(5\)](#)
 - [זרקור מידע: סיפורה של מערת נטר \(6\)](#)
 - [הרצל נפגש עם הקיסר – הצגה \(7\)](#)
 - [מפגש הרצל והקיסר בעיני תלמידה \(8\)](#)
 - [מפגש הרצל והקיסר \(9\) – תמונה](#)
 - [זרקור מידע: שדרת הדקלים של מקווה-ישראל \(10\)](#)
 - [זרקור מידע: בית הכנסת של מקווה-ישראל \(11\)](#)
 - [מעשה באיקליפטוס \(12\) – מכינים תה או סוכריות מאיקליפטוס](#)
 - [טקס השבעה במרתפי היקב \(13\)](#)
 - [מעגל השל"ח \(14\)](#)
 - [מהו מעגל השל"ח](#)
 - [חידון מסכם \(15\)](#)
 - [היערכות ליש"מ \(16\)](#)
6. [ביבליוגרפיה מומלצת](#)
7. [קישורים אינטרנטיים נוספים](#)

תיאור מסלול

תחילת המסלול **במערת נטר (1)**, הנמצאת בלב המדשאות של מקווה-ישראל, והמציינת את ראשיתו של בית הספר החקלאי הראשון. משם נלך בשבילים אל **"בית המורים" (2)**, ונצפה בסרט המספר על תולדות מקווה-ישראל. משם נלך בכיוון צפון אל מה שהיה השער הראשי של מקווה-ישראל, **"שער ירושלים"**. לידו ניצב **פסל הרצל (3)**. נחזור דרך **שדרת הדקלים (4)** אל **הפיקוס הבנגלי (5)** – הראשון מסוגו בארץ, שהובא לכאן מהודו – ואל **בית הכנסת (6)** המרשים שנבנה ב-1886 והפעיל עד היום. מבית הכנסת, נפנה אל **"צריף המכניקה" (7)**, ומשם נמשיך בכיוון מזרח אל **"חורשת הראשונים" (8)** – אלה האיקליפטוסים הראשונים שהובאו לישראל מאוסטרליה על-ידי קארל נטר. נחזור בשבילים של **"מקווה"** אל אזור מרכז המבקרים **והיקב (9)** – האתר האחרון במסלול.

מפת היש"מ

באדיבות: "מרכז המבקרים מקווה-ישראל"

אתרים נוספים באתר

מסלול היש"מ

מרכז המבקרים

תיאור האתרים שבמסלול

מערת נטר (1)

כמו כל ההתחלות, גם זו של מקווה-ישראל הייתה קשה: מספר התלמידים היה מצומצם, בתים לא היו עדיין (בפועל, הבנייה תתחיל רק שנה לאחר יסוד ביה"ס). קרל נטר החליט להתחיל עם מה שיש: בקיץ בנו אוהלים על גבעת הכורכר, ובימים גשומים השתמשו קומץ התלמידים הראשונים של מקווה-ישראל במערה שבתחתית הגבעה למגורים וללימודים. מעל המערה, הוצב פסל ברונזה בדמותו של קרל נטר.

"בית המורים" (2)

בשנת 1894, הוקם בית בן שתי קומות ומרתף. בבית היו חדרי מגורים, מטבח משותף וחדר אוכל. בבית זה גרו המורים של מקווה-ישראל ומשפחותיהם. "בית המורים" הוא דוגמה לתהליך השימור שעברו מבנים באתר – שימור המנצח את ייחודו של המבנה מבחינה ארכיטקטונית ומבחינה היסטורית.

"שער ירושלים" ופסל הרצל (3)

שער הכניסה הראשון למקווה-ישראל נמצא על הדרך הישנה לירושלים: דרך יפו-רמלה. במקום זה, **פגש הרצל את הקיסר הגרמני** וילהלם השני כשהלה הגיע במסעו לארץ ישראל. הרצל קיווה להשיג מהקיסר סיוע להגשמת החזון הציוני. את המפגש בין הרצל והקיסר הנציח דוד וולפסון **בתמונת פוטומונטז'**.

ליד השער, מבנה מלבני צר, אשר שימש בעבר כעמדת הגנה על הדרך. המבנה נקרא "המזקף", וממנו נהגו תלמידי מקווה-ישראל ומוריהם לצפות על הדרך העולה לירושלים – המכונה גם "דרך הגבורה" – כחלק מפעילותם ב"הגנה".

בבוקר 22 בינואר 1948 (י"א בשבט תש"ח), יצא משער מקווה-ישראל טנדר ובו **שבעה נוטרים**, בפקודו של אליהו שמיר, כדי לבדוק את הדרך בטרם תעבור שם שיירה. בהגיע הטנדר לכניסה המערבית לכפר יאזור, עקף גוויית כלב שהייתה על הכביש והונחה על מוקש. המוקש הופעל מרחוק. מעוצמת הפיצוץ נפגעו כל הנוטרים. חלקם נהרג במקום וחלקם נפצע ונרצח על-ידי המון ערבי שהסתער עליהם במקלות ובסכינים ושהוסיף להתעלל לאחר מותם בגופות. השבעה נקברו בחלקה הצבאית בבית הקברות שבנחלת יצחק.

המושב משמר-השבעה קרוי בשם זה לזכרם של שבעת הנוטרים שנפלו במלחמת העצמאות בכפר יאזור. במקווה-ישראל נמצא לוח להנצחת אליק שמיר וחבריו.

שדרת הדקלים (4)

השדרה של [דקלי הושינגטוניות](#), המובילה משער ירושלים לרחבת בית הכנסת, היא סימן ההיכר של מקווה-ישראל. השדרה ניטעה בשנת 1920, שנת היובל למקווה-ישראל. השדרה ניטעה במקום שבו הייתה קודם שדרת עצי תות, ששימשו לגידול תולעי משי, ועצי אזדרכת, שניטעו עוד בתקופת קרל נטר. שדרות מעין זו ניטעו מאוחר יותר ברחבי הארץ.

הפיקוס הבנגלי (5)

עץ מדהים זה, שיש לו גזע מרכזי אחד ויער של "גזעים" נוספים, שאינם אלא שורשי אוויר שהתפצלו מענפיו, ניטע ככל הנראה על-ידי קרל נטר לפני יותר ממאה שנה. העץ הענק נהיה גם הוא לאחד מסמליה של מקווה-ישראל. הבאת העץ לארץ ישראל מצביעה על כך שכבר מראשית ההתיישבות היהודית בארץ ישראל היו בה מגמות אקלום. נתוני האקלים בארץ מאפשרים התאמת עצים שמוצאם מאזורי אקלים שונים ורבים לגדילה בארץ.

בית הכנסת (6)

מפאת מחסור בכסף, נבנה בית הכנסת המרשים רק ב-1886, שש-עשרה שנה לאחר פתיחת בית הספר. ארון הקודש הגיע למקום חמש שנים קודם לבניית בית הכנסת, ושכן בתחילה בבית התפילה הזמני שהיה בביתו של נטר. בבית הכנסת שתי קומות: הראשונה שימשה לתפילה ולספרייה, ובשנייה היו חדרי לימוד. התקרה עשירה בציורים בעלי אופי גיאומטרי. בבניין משולבים סגנונות בנייה שונים.

"צריף המכניקה" (7)

בית מלאכה ליצור כלים חקלאיים ולתיקונם. את בית המלאכה הפעיל [דוד לייבוביץ](#), אחד המורים הנערצים בבית הספר. הוא ייצר כאן בחשאי גם כלי נשק, וביניהם את [ה"דוידקה"](#) (הקרויה על שמו) – מרגמה שהרעש העצום שלה הכריע קרבות.

"חורשת הראשונים" (8)

בשנת 1882, ייבא קרל נטר – מייסד בית הספר החקלאי "מקווה-ישראל" ומנהלו הראשון – את [האיקליפטוסים](#) הראשונים מאוסטרליה לארץ. בעקבות זאת, החלה נטיעת האיקליפטוסים ברחבי הארץ. בכל מקום בארץ שבו קם יישוב יהודי, נשתלו גם עצי איקליפטוס. עד כי ערביי הארץ כינו אותו "עץ היהודים".

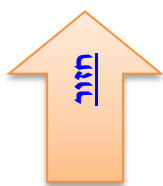
היקב (9)

באופן טבעי, הוביל הרצון לגדל גפנים ולייצר יין להקמת יקב. חלק מהיקב חצוב בסלע וחלק ממנו בנוי. המרתפים נחפרו בסלע הכורכר – הנוח לחציבה.

ביקב של "מקווה" ייצרו בשנים הראשונות כמויות נכבדות למדי של יין. ניסיונם של אנשי מקווה ישראל להשתלב בתעשיית היין שהתפתחה אז במושבות נתקל בקשיים לא-מעטים. היקב לא עמד בציפיות של היקבים המפותחים והמוצלחים של המושבות, ופעילותו הלכה והצטמצמה עד שנסגר ב-1974.

האיסור על החזקת נשק שהטילו הבריטים הביא לניצול היקב כמקום מסתור לפעילות לא-חוקית של ה"הגנה": אימונים בנשק וטקסי השבעה.

למעשה, משנת 1928 שימש מקווה-ישראל כמרכז אימונים של ארגון ה"הגנה", וכל התלמידים, המורים והמדריכים התנדבו לשרת בארגון. כל פינה חבויה שהייתה במקווה-ישראל – מרתפי היקב, הגן הבוטני, הפרדסים – שימשה אתר אימון והדרכה למתנדבי ה"הגנה". במרתפי היקב ובשדות קיימים עדיין סליקים רבים ששימשו מסתור לכלי נשק.

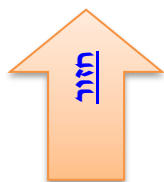
מהלך הפעילות ביש"מ

סדר	מיקום הפעילות	נושא הפעילות	תיאור הפעילות	דגש מיוחד	הערות	זמן	ציוד מיוחד
1	מערת נטר (1)	1. ארוחת בוקר 2. הצגת נושא היש"מ 3. <u>משחק</u> פתיחה 4. משימות <u>בעקבות ראשונים ופורצי דרך (3)</u> משימות ה"בית" הראשון: מקווה-ישראל לפני שהחלה הבנייה	מה מצפה לנו היום? קישור היש"מ לסדנה והצגת המסלול <u>משחקים ונהנים (1)</u> להתייצב מחדש – תחרות בין 4 קבוצות הצגה: <u>נסים בכור אל-ח'דיף (5)</u> משימת מש"צ או חוליה הדרכת מש"צ או חוליה <u>זרקור מידע – סיפורה של מערת נטר (6)</u>	דגשים בסיפור המערה: א) מקום מפלט כשיורד גשם ב) מקום מגורים, כיתת לימוד ג) מקום נסתר לשימוש בנשק	מעל המערה ניצב פסלו של שארל-יעקב נטר. פעילות <u>בחוליות</u> – כל חוליה מקבלת: א. מחרוזת תמונות (לזיהוי האתרים לאורך המסלול): <u>מי מזהה? אתרים (2)</u> כל חוליה המזהה את האתר שבתמונה זוכה בנקודות. ב. משימות <u>בעקבות ראשונים ופורצי דרך (3)</u>	50 דק'	<u>היערכות ליש"מ (16)</u> החלוקה לחוליות וחלוקת המשימות יבוצעו בהכנה בכיתה. <u>מי מזהה? אתרים (2) בתמונות</u> <u>בעקבות ראשונים ופורצי דרך (3)</u> <u>בעקבות ראשונים ופורצי דרך (4) תשובות למורה</u> תלבושות להצגה – באחריות מש"צים או חוליה: תרבוש, גלבייה.
2	ממערת נטר ל"בית המורים"	הליכה				10 דק'	
3	"בית המורים" (2)	"לאורך שדרת הדקלים"	<u>סרטון רקע</u> : בסרטון באים לידי ביטוי כל המרכיבים שעשו את מקווה-ישראל לסמל להתחדשותו של היישוב היהודי בארץ ישראל.		את הסרטון ניתן לראות לפני הפעילות או לאחריה, בתיאום עם מרכז המבקרים.	30 דק'	
4	מ"בית המורים"	הליכה				15 דק'	

					לי"שער ירושלים"	
5	לי"שער ירושלים" (3)	א. <u>הרצל נפגש עם הקיסר</u> ב. <u>תצפית</u>	א.הצגה – <u>הרצל נפגש עם הקיסר (7)</u> – משימת מש"צים או חוליה ב. <u>צופים אל המרחב</u>	דגשים בהסבר לתלמידים: א. הצורך להיאחז בקרקע כפתרון ליישוב העם היהודי. ב. <u>דמותו של הרצל כמנהיג</u> . ג. <u>מפגש הרצל והקיסר (9)</u> – תמונה. 1. <u>אז</u> : המאבק על הדרכים לירושלים בתש"ח. כביש 44 הוא הכביש הישן לירושלים. העמדה ליד "שער ירושלים" שימשה להגנה על השיירות לירושלים. 2. <u>היום</u> : הצגת השטח האורבני בהשוואה לשטח החקלאי. מה רואים במרחב : אזורים חקלאיים לצד יישובים עירוניים: ת"א, מגדלי עזריאלי, חולון ואזור התעשייה שלה, תל-גיבורים, אזור, אתר חירייה. דגשים: א. <u>המהפך הציוני</u> : הרחבת המעשה הציוני מחקלאות לעיור ולתעשייה. ב. <u>שימור ופיתוח: העיור</u> כובש את השטחים החקלאיים. שימור השטחים הפתוחים מול פיתוח הארץ (שימור אתרים פתוחים כמעשה ציוני).		
6	מ"שער ירושלים" לשדרת הדקלים	הליכה		3 דקי		
7	שדרת הדקלים (4)	נטיעת עצי הדקל בשנת היובל לייסוד מקווה-ישראל	משימת מש"צ או חוליה, מוטיב קישוטי : השדרה מדגישה ומבליטה את הקו הישר שמשער ירושלים אל בית הכנסת, ואת מרכזיותו	10 דקי		<u>זרקור מידע: שדרת הדקלים של מקווה-ישראל (10)</u>
				30 דקי	תלבושות להצגה – באחריות מש"צים או חוליה: זקן, מעיל, מקל הליכה, כובע. השיר " <u>הרצל</u> ", <u>מילים לשיר הרצל</u> נגן + רמקול	אם יש זמן, אפשר להוסיף <u>מפגש הרצל עם הקיסר בעיני תלמידה (8)</u> .

				של בית הכנסת.			
8	משדרת הדקלים לפיקוס הבנגלי	הליכה				5 דקי'	
9	הפיקוס הבנגלי (5)	ייחודו של העץ	משימת מש"צ או חוליה	שורשי העץ כסמל לעם היהודי השב לארצו והשואף להיאחו בקרקע. לארץ.	הפיקוס הוא אחד בין העצים המיוחדים הראשונים שהובאו לארץ.	10 דקי'	
10	מהפיקוס הבנגלי לבית הכנסת	הליכה				3 דקי'	
11	בית הכנסת (6)	מרכזיותו של המבנה בחיי הקהילה	משימת מש"צ או חוליה <u>זרקור מידע: בית הכנסת של מקווה-ישראל (11)</u>	מקומן של הדת והמסורת בחיים הציבוריים. <u>מאפייני העלייה הראשונה</u>	הקפדה על התנהגות נאותה כיאה במקום קדוש.	20 דקי'	
12	מבית הכנסת ל"צריף המכניקה"					5 דקי'	
13	"צריף המכניקה" (7)	בית מלאכה לכלי מתכת חקלאיים	הפעלת מכונות + הסבר קצר לביקור <u>"ב"צריף המכניקה"</u> (סרטון – זקה 2.03 עד זקה 3.35)	הסיכון הכרוך בפעילות לא-חוקית		20 דקי'	
14	מ"צריף המכניקה" ל"חורשת הראשונים"	הליכה				10 דקי'	
15	"חורשת הראשונים" (8)	"עץ היהודים" הפגה	משימת מש"צ או חוליה עצי האיכליפטוס הראשונים בארץ משימת מש"צים או חוליה <u>מעשה באיכליפטוס (12)</u> הכנת תה או סוכריות מאיכליפטוס	<u>האיכליפטוס</u> = "עץ היהודים"	במקביל לפעילות, חוליה או מש"צים + מורה מכינים את התה או את הסוכריות. <ul style="list-style-type: none"> בהשגחת מורה. הקפדה על בטיחות בהבערת אש. 	30 דקי'	ציוד באחריות מש"צים או חוליה: ג'ריקן, גזייה, תה עלי איכליפטוס (בשטח), קיסמים ארוכים, סוכר, כוסות חד-פעמיות, סיר.
16	מ"חורשת הראשונים" ליקב	הליכה				10 דקי'	
17	היקב (9)	"גם יין וגם סוד – <u>גלגולו של יקב</u> "	התאמת המבנה לייעודו כיקב: המקום אפל, קריר	אותם מאפיינים מתאימים לשימוש הנוסף החשאי, <u>טקס השבעה במרתפי היקב (13)</u>	הכנת ציוד לטקס השבעה: תנ"ך, אקדח	20 דקי'	

צעצוע, כיסוי לראש או לעיניים.				ומוסתר.			
	5 דק'				הליכה	מהיקב לרחבת המורים	18
	40 דק'			מעגל השל"ח (14) חידון מסכם (15)	מעגל השל"ח וסיכום היש"מ	ברחבת המורים בדשא (2)	19

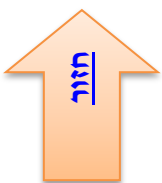
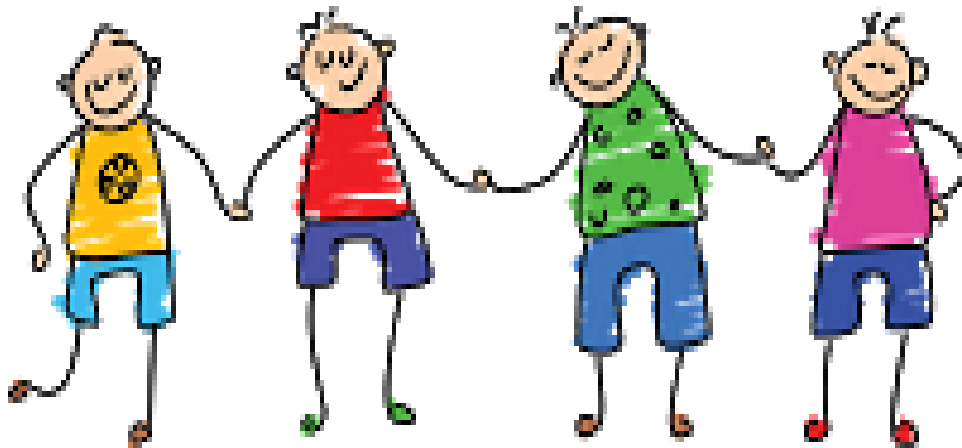
המחשות ואמצעי עזר לניהול היש"מ

משחקים ונהנים (1)

להתייצב מחדש

1. הקבוצה מתחלקת לארבע חוליות.
2. החוליות נעמדות בשורות בצורת ריבוע. כל חוליה משמשת כצלע בריבוע, ונעמדת עם הפנים למרכז.
3. משתתף אחד נעמד במרכז הריבוע כשפניו מופנות לעבר אחת השורות.
4. כל משתתף בוחן את מקום עמידתו ביחס לעומד באמצע.
5. העומד באמצע מסתובב בתוך הריבוע, נעמד במקום אחר, מול שורה אחרת, ולא במרכז וקורא: **"להתייצב מחדש"!**
6. כל המשתתפים משנים את מקומם ונעמדים באותו מצב שבו היו קודם ביחס לעומד במרכז.

הקבוצה שהסתדרה ראשונה במיקומה החדש ניצחה.

מי מזהה? אתרים בתמונות (2)
צילום: אלידע יחזקאל

להכנת התמונות ראו:
[היערכות ליש"מ \(16\)](#)

חורשת הראשונים

גשר הולכי הרגל

שער ירושלים

מפגש הרצל והקיסר

הפיקוס הבנגלי

חורשת הדקלים

צריף המכניקה

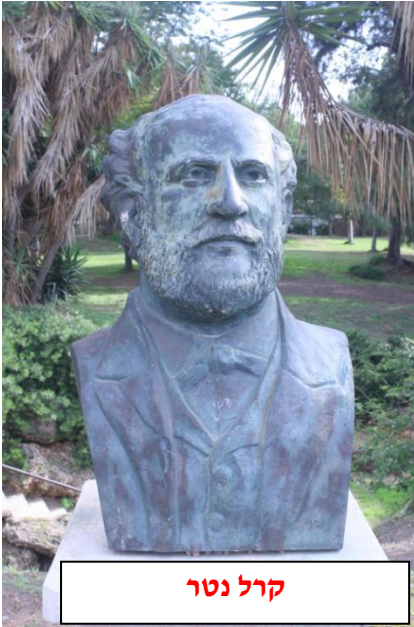
הגן בוטני

בית הכנסת

באר אנטיליה

קרל נטר

לוח הנצחה לאליק וחבריו

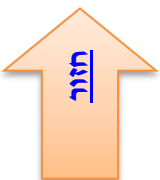
אנדרטת הלוחם

חלקת הקברים

היקב

מערת נטר

בעקבות ראשונים ופורצי דרך במקווה-ישראל

”ייסוד המדינה התאפשר הודות להקמת מקווה-ישראל. אלמלא הוקם מקווה-ישראל, ספק אם הייתה קמה מדינת ישראל. הכול כבר התחיל מאז, ואנו רק באנו להשלים את המעשה מבחינה פוליטית-לאומית...”
דוד בן-גוריון

משימות במקווה-ישראל
בית הספר החקלאי הראשון

משימתכם: ענו על השאלות לפי הכתוב בשלטים בכל מקום ומתוך המידע שיימסר לכם על-ידי המורים, המש"צים או חוליות המשימה באתרים השונים במהלך המסלול.

מערת נטר

1. מדוע מוצדק לקרוא למערה זו "הבית הראשון במקווה-ישראל"?

תשובה:

2. מה היה הייעוד הנוסף של המערה?

תשובה:

3. באיזה סלע חצובה המערה?

תשובה:

4. מהו השלט הכחול המוצב במקום (שכמותו נראה עוד לאורך המסלול)?

תשובה:

"שער ירושלים"

1. מדוע נקרא השער בשם זה?

תשובה:

2. איזה אירוע היסטורי התרחש כאן?

תשובה:

3. ליד השער נמצא מבנה, למה שימש?

תשובה:

4. איזה אירוע, המסמל גם הוא את המאבק בדרך למדינה, קרה באזור זה?

תשובה:

5. איזו דילמה עולה מהתצפית למרחב באזור זה?

תשובה:

שדרת הדקלים

1. התבוננו במפה ובשטח: בין אילו אתרים מחברת שדרת הדקלים? מדוע?
2. תשובה:

-
3. מהו ציר הכיוונים (רוחות השמים) של שדרת הדקלים?
תשובה:

-
4. לאיזו מטרה נשתלו הדקלים?

תשובה: _____

הפיקוס הבנגלי

- כתבו שתי נקודות חשובות שאותן הזכרנו בתחנה זו.
(רמז 1: תנאי האקלים בארץ. רמז 2: סמליות)

תשובה: _____

בית הכנסת

1. הסתכלו על משולש השיש שמעל דלת הכניסה ובדקו כמה שפות כתובות עליו ואילו שפות.

תשובה: _____

2. גשו לשלט הכחול – למה שימשה הקומה השנייה?

תשובה: _____

3. מה אפשר ללמוד ממיקומו של בית הכנסת ומסגנון בנייתו על מקומו בחיי הקהילה?

תשובה: _____

”צריף המכניקה”

1. מה ייצרו בצריף הזה שהיה אסור לייצר?

תשובה: _____

2. מדוע דווקא כאן?

תשובה: _____

”חורשת הראשונים”

1. לאילו ראשונים הכוונה?

תשובה: _____

2. מה היה הכינוי שלהם בפי ערביי ארץ ישראל ומדוע?

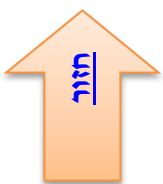
תשובה: _____

היקב

מדוע מתאים היקב גם לתעשיית היין וגם לפעולות חשאיות?

תשובה: _____

ב ה צ ל ח ה ! ! !

בעקבות ראשונים ופורצי דרך – תשובות למורה (4)

מערת נטר

1. שימשה בראשית הדרך למגורים וככיתת לימוד.
2. שימוש נוסף: מקום לאימון בנשק על-ידי ה"הגנה".
3. כורכר.
4. שלט של המועצה לשימור אתרים, המקדמת מניעת הרס מתחמים ומבנים היסטוריים ושימורם.

"שער ירושלים"

1. השער נמצא על הדרך מיפו לירושלים.
2. האירוע: מפגש בין הרצל לקיסר גרמניה וילהלם השני.
3. המזקף, מצודת שמירה.
4. נפילתם של שבעה נוטרים שיצאו ממקווה-ישראל בפיקודו של אליהו שמיר לבדוק את הדרך לירושלים, ונהרגו כשהטנדר שלהם עלה על מוקש בקרבת הכפר הערבי יאזור. המלחמה על הדרך לירושלים ועל הדרכים בכלל הייתה חלק מהמאבק בדרך למדינה.
5. התצפית אל המרחב מעלה את הדילמה של שימור השטחים הפתוחים מול פיתוח הארץ.

שדרת הדקלים

1. "שער ירושלים" ובית הכנסת – ליצור כניסה מהשער המרכזי והמרשים של מקווה-ישראל אל האתר המרכזי והחשוב במקום ובחיי הקהילה – בית הכנסת.
2. צפון-דרום.
3. שימוש בעצי נוי שלא היו כאן. נטיעתם הייתה ניסיון לראות אם יצליחו להתאקלם בארץ. בנוסף, הייתה גם מטרה אסתטית: הדגשת הקו הישר שבין שער המקום ובית הכנסת.

הפיקוס הבנגלי

1. הפיקוס הראשון בארץ ממין זה, בשל התנאים האקלימיים השוררים בארץ והמאפשרים את התאקלמותו.
2. בעל הסתעפויות רבות של שורשי אוויר. שורשים אלה מוסיפים לתמיכה. הזכרנו את הסמליות שיש בשורשים אלה: הם מזכירים את העולים שעלו לארץ כדי להכות בה שורשים.

בית הכנסת

שלוש כתובות בשלוש שפות שונות: עברית, צרפתית וערבית. כמו כן, מצוינת בו שנת בנייתו של בית הכנסת לפי מניין היהודים – תר"ל, לפי מניין הנוצרים – 1870, ולפי מניין המוסלמים – 1287 (להיג'רה).

1. הקומה השנייה שימשה לכיתות.
2. בנייה כזו מעידה על כך שהיה אתר מרכזי וחשוב בחיי הקהילה שבנתה אותו.

"צריף המכניקה"

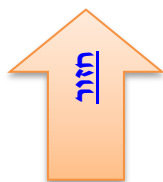
1. את ה"דוידקה" (מרגמה שעשתה בעיקר הרבה רעש).
2. בית המלאכה כאן שימש לתיקון כלים חקלאיים ולייצור כלים אלו. פעילות זו אפשרה הסוואה מושלמת, וגם זה היה המקום היחיד שהיו בו מכונות הדרושות לייצור.

"חורשת הראשונים"

1. על שם עצי האיקליפטוס הראשונים שהובאו לארץ. בעקבות ההצלחה, החלו לטעת אותם בכל חלקי הארץ.
2. נקראו "עץ היהודים" לאור העובדה שבכל מושבה בארץ ישראל נטעו איקליפטוסים.

היקב

שני הדברים דורשים מקום מוסתר, אפל וקריר.

נסים בכור אל-ח'אדיף – הצגה (5)

כתב: אבי לוזון

ציוד: תרבוש גדול וגלבייה.

דמות: נסים בכור אל-ח'אדיף.

מקום: המערה.

צורת דיבור: בפאתוס וברי"ש מודגשת (לא רי"ש גרונית).

שלום לכם, האם גם אתם קיבלתם את ההזמנה לכנס המחזורים של מקווה-ישראל? אתם בוודאי לא תאמינו, אבל אני שייך למחזור א', כן!! אני הייתי במחזור הראשון, ב-1870. קוראים לי נסים בכור אל-ח'אדיף... שמעתם עליי???

באתי לפה כי פה היה החדר הראשון שלנו במקווה-ישראל. המאמינים אתם? פה גרתי כשנה... או, הנה, פה. פה ישנתי... כאן ניצבה מיטתי... וואי וואי, קה מו מימנקס, איך שזה מחזיר אותי אחורה. עוד זוכר אני כיצד הסתובבתי בירושלים בין הסמטאות הצרות, נער צעיר, יתום, מתקיים בדוחק... והנה יום אחד, בעודי אוכל אבטיח ואוסף כמנהגי את גרעיניו, פוגש אותי אדון צעיר, לבוש היטב, מציג את עצמו במבטא זר, צרפתי, ואני כבר חשבתי שהוא גם כן מן המשוגעים שיצאו לגור מחוץ לחומות כמה שנים קודם לכן, אבל לא, הוא הציג את עצמו: "שלום, קוראים לי שרל נטר, ואני נציגה ובא כוחה של תנועת 'כל ישראל חברים'. התרצה להיות חקלאי?" ואני, מרוב תדהמה, ירקתי את כל הגרעינים השחורים של האבטיח. איחו דה... עכשיו הלך לי גם הקינוח, כי אצלי אבטיח זה גם ארוחה, גם שתייה וגם קינוח.

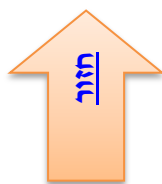
טוב, מה אני חופר לכם. באתי לפה. ותשאלו מה הקטע? נו? **(מפנה את השאלה לקהל)**. יופי של שאלה... לא הייתי צריך אישור הורים...

בקיצור, התחלתי ללמוד, ובהתחלה גרנו פה כולנו במערה, אפילו האדון קרל נטר גר פה... רק אחרי איזה שנה, עברנו למבנה הראשון. למדנו ארגונומיה, למדנו קצת אלגברה ועוד... עשינו את זה בצרפתית: בונז'ור פיליפ... סה ז'אק! טו וא בייך? אתם רואים, אני עוד זוכר, פרו ז'אק... פרו ז'אק... דור מה וו, דור מה וו...

אוי, אוי, איזה זיכרונות... איך היינו משגעים את המורים... אמנם, לא היה לנו לאן להבריז... באתי לפה כל הדרך מיסוד המעלה, שם אני גר עכשיו, שם אני מגדל ורדים... אוי, כמה עברתי... איפה לא הייתי... אצל מי לא עבדתי...

כשסיימתי את מקווה-ישראל, נסעתי לצרפת. שם למדתי חקלאות והייתי לאגרונום מדופלם. הייתם מאמינים? הילד היתום מירושלים?? ואיפה הלכתי לעבוד? אצל הברון! כן, ברון אמתי. אתם מכירים אותו? **(פונה לקהל למענה)** לא... לא הברון רוטשילד, אלא אצל הברון פון גוסטינוב, במושבה הגרמנית

של יפו... איזו גינה עשיתי לו, חבל לכם על הזמן, אפילו לקחתי שורש אוויר מהפיקוס הבנגלי פה
ושתלתי שם, איזה יופי, איזה יופי...
יום אחד, בא לבקר אותו הברון הזה שאמרתם קודם, כן, רוטשילד... והוא ראה את הגינה, התלהב
ושאל מאיפה?? וכשפון גוסטינוב סיפר לו, אמר לו הברון רוטשילד: יופי, עכשיו הוא בא אתי. וככה
התחלתי לעבוד אצל הברון רוטשילד... גם כשבאו היהוד האלה ממוסקוביה, העלייה הראשונה, הם
הקימו כמה מושבות, והברון שלי, רוטשילד, עזר להם. וככה הגעתי ליסוד המעלה.
עכשיו אני מגדל שם ורדים... אולי נקים שם מפעל לבשמים... ולפי המצב שלכם, אני אחלק לכם כמה
דוגמות חינם...
זהו חברים יקרים שלי, אני נפרד מכם, בי...

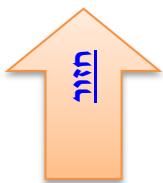
זרקור מידע: סיפורה של מערת נטר (6)

קרל או שארל (ובשמו היהודי: יעקב) נטר נולד ב-1826 בצרפת. כיאה לבן משפחה יהודית-רבנית אמידה, היה בעל השכלה רחבה ביהדות ובנושאים כלליים. יתכן מאוד שנטר ידע שהחינוך הוא הכיוון שיבחר בו בעתיד, ולכן נרשם ללימודים בבית מדרש למורים. בסיום לימודיו, עסק זמן קצר במסחר, אולם עד מהרה הבין שכסף אינו מה שחסר לו. פעילותו החינוכית בצרפת התחילה בהקמת בית ספר למלאכה עבור ילדי ישראל, בית מחסה לאמנים עניים, וכן חברה להגנה על זכויותיהם של פועלים. לימים, יהיה בין מקימי חברת "כל ישראל חברים" (כ"י"ח, ALLIANCE) – התארגנות שחרתה על דגלה את ההגנה על זכויותיהם של היהודים ואת המאבק לשיפור מעמדם החברתי-פוליטי.

בהיותו בן 42, הגיע נטר לארץ ישראל כשליח החברה, והתחיל להתעניין במצבם העגום של יהודי ארץ ישראל. הוא הבין מהר מאוד שהשיפור במצבם של יהודי הארץ יגיע רק אם תתפתח פה עבודת אדמה, וכי כל מה שצריך לעשות הוא להקים בית ספר שבו יוכלו ללמוד אותה. נטר החליט לבקש מכ"י"ח אישור להקמת בית ספר חקלאי. האישור ניתן, אבל אז התברר שאין מספיק כסף להקמה. כהרגלו, הסכים רוטשילד לסייע במימון, ואחרי מאמצים מרובים, נעתר גם הסולטאן הטורקי לבקשות ונתן רישיון ("פירמאן") להחכרת האדמה למטרה זו.

השנים הראשונות היו קשות: מספר התלמידים היה מצומצם ביותר, תכניות הבנייה לא נראו באופק, ונטר החליט שמערה שנמצאה בשטח המחנה (לאחר שנוקתה וסודרה) טובה מספיק למגורים עבור קומץ הנערים שהיו אז במקווה-ישראל, ובימים גשומים – גם ללימודים.

לאחר שנים, כשכבר היו מקומות נוחים יותר לשכן בהם תלמידים, היה למערה תפקיד אחר: אל החלל הנסתר והעמוק יחסית של המערה, ירדו אנשי ה"הגנה" מידי פעם בפעם כדי לבצע אימוני ירי בכלי נשק. כידוע, הבריטים אסרו באיסור חמור על יהודים לשאת נשק. לוחמי ה"הגנה" היו חייבים לפעול בחשאי ותחת מסווה מתמיד, ולמעשה, לא רק שנשאו נשק, אלא חלקם אף זכו לבנות אותו במו ידיהם. קרל נטר היה מעורב בפרשייה נוספת הקשורה לבנייה ולמערה: בהיותו חבר ב"אגודת הבונים החופשיים" וממייסדי לשכת האגודה בארץ ישראל, ערך את טקס חנוכת הלשכה (ב-1873) במערת צדקיהו שמתחת לחומת ירושלים העתיקה.

הרצל נפגש עם הקיסר – הצגה (7)

כתב: רועי קריספין

ציוד: השיר "הרצל" – מילים, השיר עצמו, נגן ורמקול; תמונה של הרצל עם הקיסר.

תלבושות: כובע צילינדר, בלייזר, עניבה, זקן.

מיקום: "שער ירושלים", ליד הפסל.

דמות: הרצל.

מבטא: הונגרי.

(רואה את הקבוצה מתקרבת ופונה אליהם)

"אתם מהשיירה של הוד מעלתו הקיסר וילהלם השני? כבר מעלות השחר עומד אני ומחכה לו. אמר כי יבוא לקראת חצות היום, אולם בושש הוא לבוא. אמנם, נפגשתי אתו כאן בעלותו לירושלים, כאן, ממש

כאן. (מצביע לעבר "שער ירושלים")

אינכם מאמינים שפגשתי את הוד מעלתו הקיסר כשעלה לירושלים? המטילים אתם ספק בסיפורי? כל כך קצר היה המפגש לצערי, רק דקות מספר ערך. כה קצר, שאפילו הפוטוגרף בהתרגשותו פספס את התמונה... ובכל זאת, הנה לכם הוכחה. (מחזיק בתמונה של הרצל עם הקיסר)

בוודאי תרצו לדעת על מה שוחחתי אתו... האמת, מעט על מזג האוויר. אך הוא הבטיח שיאריך עמי בשיחה לכשישוב... הנה, עומד אני ומחכה לו.

היודעים אתם מי אני?!

אני תיאודור בנימין זאב הרצל, אני בא מבודפשט. בוודאי שמעתם על האנטישמיות בצרפת, על עשו לאותו קצין אומלל. לא כיהודי נסעתי לשם, אלא כעיתונאי. ולמשמע הדברים, שומו שמים, סמרו שערותיי... מכאן הבנתי שיהודים אנחנו ושלא נוכל להתכחש לכך... מכאן גמלה החלטה בלבי: לעשות מעשה...

וכמו שיאמר בעתיד: מנהיגות אין מקבלים... מנהיגות לוקחים.

(פונה לקהל) חברים, מה השעה אצלכם? (ממתין לתשובה)

נראה לי שהוא לא מגיע

כאמור, גמלה החלטה בלבי: לכתוב לכל הקהילות היהודיות הקדושות שבנכר ולעניין אותן בדבר הצעתי להיפגש ולדון בשאלת עם ישראל. לא תאמינו כמה התלהבות עוררה הצעתי, מכל עבר התקבלו מכתבי תמיכה והודעות שמחה... וכעת חיה, לפני שנה, בבזל שבשוויץ, כוננתי את הקונגרס הציוני הראשון, ומעל הבמה הכרזתי שבבזל ייסדתי את מדינת היהודים... ושם תרצו, אין זו אגדה... (עוצם את עיניו בהתרגשות) עד עכשיו מהדהדות באוזניי מחיאות הכפיים ותרועות השמחה.

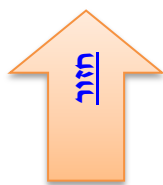
ומה תאמרו על זה? (מצביע על עץ הפיקוס) המזהים אתם אותנו? מנהל בית הספר במקווה-ישראל, מר נייגו, בכבודו ובעצמו סיפר לי את סיפורו... הוא סיפר כי נטע את העץ המיוחד הזה בשנת 1888, עשר שנים לפני שהגעתי לפה... וראו כמה יפה הוא צמח...

(מחלקים למורים את דפי השיר "הרצל וכל האדונים הנכבדים". משמיעים את השיר ושרים יחד.

בסיום השיר, פונה לקהל)

רואה אני שיירה נוספת מתקרבת ובאה. אולי זו שיירתו של הקיסר... במחילה מכבודכם, אם סיימנו את ענייננו, אנא...

(מחווה בידיים תנועה של תתקדמו הלאה)

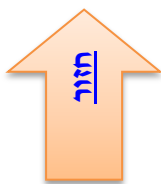
מפגש הרצל והקיסר בעיני תלמידה (8)

תמר קופרשטיין, אחת התלמידות במקווה-ישראל, תיארה את המפגש המרגש :

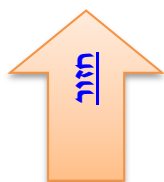
"בית הספר רעש מההכנות. המורים והתלמידים לקטו מהגנים וגם מהחורשות כל פרח וכל צמח שניתן היה לקשט את המקום. הכל היה מלא תנועה וחיים, הכל שמחו ועלזו... לא את הקיסר הם בקשו לראות, אלא רק את הרצל. הפמליה של הקיסר, 200 איש, היו לבושים בתלבושת היפה של האבירים, נשרי הזהב שעל כובעיהם המתנוצצים מול השמש, סוסיהם האבירים... יפים הם מאוד... אך עיניי שומות באיש העומד אצל השער ומשוחח עם המנהל... ומה נפלאות העיניים של האיש הזה! כל צער האומה הנודדת במשך אלפים שנה נראה מתוכן, קרנו פניו וקסם של הכרה עצמית נפלאה שפוך עליהן, קסם מלא אורה, המאציל שמחה ותקוה על כל רואיו... ואני חשבתי בלי משים - קיסר אדיר מושיט ידו לחוטר מגזע החוזים - וכי אין זה אות ומופת, כי לא בחרב וחנית תיכבש הארץ!?"

מזיכרונות תמר קופרשטיין, "הרצל במקווה-ישראל", בתוך: אברהם יערי (עורך) (תש"ז-1947),
זיכרונות ארץ ישראל ב', ירושלים: הוצאת מסדה, עמ' 764.

מתוך: [ויקיפדיה](#)

מפגש הרצל והקיסר (9) – תמונה
התמונה המתוקנת בפורטמונט'ז של פגישת הרצל עם הקיסר

מתוך: ויקיפדיה

זרקור מידע: שדרת הדקלים של מקווה-ישראל (10)

(תקציר של המאמר המאמר כתב ב-2004 ישראל גלון, אגרונום של משרד החקלאות).

העץ: ושינגטוניה חסונה – *Washingtonia robusta*; ושינגטוניה חוטית – *Washingtonia filifera*.
המקום: כביש הכניסה הישן לביה"ס "מקווה-ישראל", המוביל מ"שער ירושלים" לרחבת בית הכנסת.
גיל העצים: 83 שנה, השדרה ניטעה בשנת 1921.
גובה הצמרת: ושינגטוניה חסונה: כ-25-30 מ'; ושינגטוניה חוטית: כ-12-14 מ'.
קוטר הגזע בגובה של 1 מ': ושינגטוניה חסונה: כ-30 ס"מ; ושינגטוניה חוטית: כ-70 ס"מ.

שדרת דקלי הושינגטוניה היא אחד מהסמלים הבולטים של בית הספר החקלאי מקווה-ישראל, בית הספר שהקים קרל נטר בשנת 1870. קודם לכן היתה כאן שדרת עצי אזדרכת ושדרת עצי תות שניטעו עוד בתקופת קרל נטר, עצי התות ששימשו לגידול תולעי משי.

שתי עדויות מעניינות נמצאו ע"י כותב המאמר, בדבר שדרת עצי הושינגטוניה ב"מקווה".
האחת: עדותו האישית של יעקב יניב מרמת יוחנן לגבי נטיעת הדקלים ב-1921: "בחודש מרץ 1921, אדר ב' תרפ"א, נתקבלתי כתלמיד במקווה-ישראל, 2-3 שבועות לאחר הגיעי ארצה (20 בפברואר 1921). עבודתי בימים הראשונים הייתה

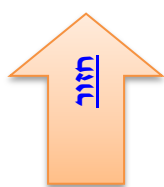
נטיעת שדרת הדקלים, המובילה מהשער עד לגינה לפני בית הכנסת. לפני כן היו עצי תות אחרים, אשר ניטעו כנראה בעבר, כדי שהעלים ישמשו מזון לתולעי משי אשר גידלו בבית הספר בתקופה ההיא. אינני יודע למה החליט המנהל קראוזה לעקור את עצי התות, כי בבואי, כל העצים כבר נעקרו והחלו בחפירת הבורות לנטיעת הדקלים (ושינגטוניות) ממשלתל מקווה-ישראל, אשר אחראי לה היה האגרונום ברוך צ'יזיק... בנטיעת שדרת הדקלים עסקו בעיקר תלמידים מהמחזור. אני מכיתה א' ועוד אחרים עזרנו על ידם בהעברת פחים, אשר בהם היו שתילי הדקלים, סימון הבורות והנטיעה. את הנטיעה סיימנו קרוב לפורים. בפורים קיבלנו חופש ואחרי הצהריים הלכנו לתל אביב הקטנה..."

העדות השנייה של רות בנימין ז"ל, שעסקה שנים רבות באקלום צמחים בחוות הנוי, והייתה גם היא תלמידה במקווה-ישראל. השנה היא 1946 (25 שנה לאחר נטיעת הדקלים), וכך היא כותבת: "...אני נכנסת, ממש ביראת קודש, בשדרת הדקלים הנשגבת, ביומי הראשון בבית הספר החקלאי מקווה-ישראל. עוד אני מתרשמת ומושפעת מהנוף המיוחד הזה הנפתח לפני, והנה באה עגלה רתומה לסוס, הנהוגה בידי כמה תלמידים עליזים השופעים חדות חיים, והם לוקחים אותי 'טרמפ'. רגע זה זכור לי תמיד כאופייני למה שהייתה מקווה-ישראל בימים ההם - הנוף הצמחי והנוף האנושי, שלא היו אז כדוגמתם באף מקום אחר..."

שדרות מעין אלה הן שרידים לניסיונות אקלום של עצים אקזוטיים בראשית המאה. כזו היא גם השדרה הוותיקה, וכנראה הראשונה, שניטעה בארץ, בשנת 1912, לאורך הדרך מעתלית לתחנת הניסיונות של אהרון אהרונסון, על-פי עדות אישית של אחותו, רבקה אהרונסון, שעבדה עמו בחוות הניסיונות. את הזרעים הראשונים הביא, ככל הנראה, אהרון אהרונסון, וממנו הופצו זרעי העץ למקווה-ישראל, ומשם למקומות אחרים בארץ.

במאמר "מאה שנה למקווה-ישראל", שכתב דוד זיידנברג ז"ל, מראשוני הגננים בארץ וממקימי הגן הבוטני, מתייחס לתרומת מקווה-ישראל לגננות בארץ, נכתב: "יחד עם זאת, דאגו כבר המייסדים והמנהלים הראשונים לנטיעת עצי נוי וגנים על יד המבנים הראשונים שהוקמו. כך הוכנסו לארץ האיקליפטוסים הראשונים, נשתלו שדרות דקל קנרי, ושינגטוניה...".

מקווה-ישראל היה בין החלוצים בשימוש בעצי נוי ובהפצתם המסודרת בארץ.

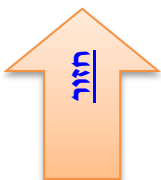

זרקור מידע: בית הכנסת של מקווה-ישראל (11)

מחוסר כסף, נאלץ בית הכנסת להמתין יותר מחמש-עשרה שנה עד להקמתו. את ארון הקודש הביא קרל נטר ב-1881, לזכר אביו שנפטר שנה קודם לכן. הארון הוחזק בבית התפילה הארעי בביתו של נטר, שם חיכה בסבלנות עד תום הבנייה. מבנה בית הכנסת הוא בן שתי קומות: הראשונה שימשה לתפילה ולספרייה, ובשנייה, שאליה מובילים שני גרמי מדרגות סימטריים, היו חדרי הלימוד. סגנון הבנייה – מעורב. לדוגמה: הקשתות שבקומה הראשונה הן בסגנון ערבי, וכאלה הם החלונות העגולים, בעוד שהקשתות שבקומה השנייה הן בסגנון מערבי. מעל הפתח הצפוני (הראשי) של המבנה, הבנוי בקשת בסגנון ערבי, יש גמלון (עיטור בנוי בצורת משולש), שמקורו בארכיטקטורה היוונית-קלאסית.

חלל הקומה הראשונה מחולק במערכת עמודים וקשתות לשלושה חללי משנה. התקרה מעוטרת בציורים, שלא ידוע מי עשה אותם, אך ברור שהקפיד לקיים את האיסור "לא תעשה לך פסל וְכָל תְּמוּנָה" (שמות כ, ד), ולכן הסתפק בצורות גיאומטריות.

נחזור לעיטורי פתח הכניסה. בתוך הגמלון נוכל לראות א) כיתוב בעברית: "חברת כל ישראל חברים", תר"ל (שנת הייסוד); ב) בצרפתית: **ALLIANCE ISRAELITE UNIVERSELLE**; ג) סמלה של אליאנס: עשרת הדברות ממוספרות במספור רומי ומתחתן זוג ידיים הלוחצות זו את זו; ד) בערבית: שנת הייסוד לפי האסלאם (1287), ו"אגודה כללית חקלאית לימודית". משני צדי הכיתוב העברי, אפשר להבחין באשכול גפן ובמחרשה – המסמלים את האופי החקלאי של המוסד. בנוסף, יש עיטורים גם על הדלת עצמה: מגן דוד ובמרכזו האותיות מ.י. (מקווה ישראל), ועשרת הדברות, המצוינות כאן באותיות עבריות.

תה איקליפטוס

עליכם להכין תה מעלי איקליפטוסים.
לא לשכוח סוכר, עלי איקליפטוס, כוסות קטנות, גזייה וסיר.

איך מכינים תה

יש למלא מים בסיר, להרתיחם ולהוסיף סוכר. להכניס 4-5 עלי איקליפטוס לסיר עם המים. להשאירם רק לכמה דקות ואחר כך להוציאם. השארת העלים במים לזמן ארוך יותר תגרום למרירות.
למזוג לכוסות ו... להזמין את כל התלמידים לשתות לרוויה!!

סוכריות איקליפטוס

מרשם לסוכריות בטעם איקליפטוס.
לפני ההכנה, יש להביא מהשטח מספר עלי איקליפטוס (5-6) ומקל קטן לכל תלמיד לאחזקת הסוכרייה.
קראו את ההוראות ובצעו אותם.
הזמינו את התלמידים לחגיגה.

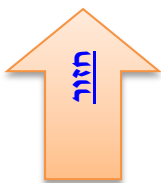
חומרים

2 כוסות סוכר

מעט מים

מיץ לימון מלימון שלם

עלי איקליפטוס

טקס השבעה במרתפי היקב (13)

בתקופת שלטון הבריטים בארץ ישראל, היה אסור למי שאינו חייל בריטי לשאת נשק, ובוודאי היה אסור להתאגד כיחידה צבאית. היהודים, שידעו שהערבים מחזיקים נשק בבתיהם, שאפו להיות אחראים לגורלם ולא להסתמך על הבריטים. לכן, הם השקיעו מאמצים גדולים ברכישת נשק בחשאי ובהסתרתו ליום פקודה. אבל נשק לא היה הדבר היחיד שהיה חסר להם, גם חיילים היו חסרים. רבים מבני הנוער חשו את האווירה ששררה אז, שמעו את הידיעות על נפילתם של רבים, ורצו להתנדב למחתרת ולעזור. טקסי השבעה למחתרת נערכו במקומות שונים ובחשאי כדי ליצור אווירה רצינית וכדי להדגיש את האחריות הכבדה המוטלת על הנערים הצעירים בדרכם להיות לחיילים.

נער או נערה שהסכימו להתנדב לא הורשו לדבר על כך אפילו עם הוריהם. הם נפגשו עם נציג הארגון והובלו בעיניים מכוסות אל מקום מחבוא, שם התקיים טקס ההשבעה. כל אחד נכנס בתורו, ורק אז הוסר הכיסוי מעל עיניו. כל אחד נשאל שאלות אלו:

1. האם מישהו יודע שבאת לכאן היום?

2. האם אתה בטוח שאתה עושה את הדבר הנכון?

3. האם אתה מבין את המשמעות של ההשבעה?

לאחר שכל השאלות נענו בחיוב, הסיר אחד המפקדים את הכיסוי מעל האקדח שעל השולחן, ואמר: **שים את יד ימין על הנשק ואת יד שמאל על ספר התנ"ך, ואז תחזור אחרי...**

❖ הַנְּנִי מִצְהִיר כִּי מֵתוֹךְ הַתְּנַדְּבוֹת אִישִׁית וְהַפְּרָה חוֹפְשִׁית

אֲנִי נִכְנָס לְאֲרֻגוֹן הַהֲגָנָה הָעֵבְרִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

❖ הַנְּנִי נִשְׁבַּע לְשִׁמּוֹר אֲמוּנָיִם כָּל יְמֵי חַיֵּי לְאֲרֻגוֹן הַהֲגָנָה, לְחֻקְתּוֹ

וּלְתַפְקִידוֹ, כְּכִי שֶׁהוֹגְדְרוּ עַל יְדֵי הַפִּיקוּד הָעֵלְיוֹן.

❖ הַנְּנִי נִשְׁבַּע לְעֲמוּד כָּל יְמֵי חַיֵּי לְרְשׁוֹתוֹ שֶׁל אֲרֻגוֹן הַהֲגָנָה, לְקַבֵּל עַל

עַצְמִי לֹא תִנְאִי וּלְאֵל סִיג אֶת עוֹל מִשְׁמַעְתּוֹ, וּלְפִי קְרִיאָתוֹ –

לְהַתְגַּיֵּס לְשִׁרּוֹת פְּעִיל בְּכָל עֵת וּבְכָל מְקוֹם, לְצִיַּת לְכָל פְּקוּדוֹתָיו

וּלְמַלֵּא אֶת כָּל הוֹרְאוֹתָיו.

❖ הַנְּנִי נִשְׁבַּע לְהַקְדִּישׁ אֶת כָּל כּוֹחוֹתַי, וְאֶף לְהַקְרִיב אֶת חַיֵּי, לְהַגָּנָה

וּלְמַלְחָמָה, עַל עַמִּי וְעַל מוֹלְדְתִי, עַל חֲרוֹת יִשְׂרָאֵל וְעַל גְּאוּלַּת צִיּוֹן.

חזר

מעגל השל"ח (14)

מהו מעגל השל"ח

דיון במסר הערכי

המסר הערכי: באחריותי לתרום את חלקי להמשך המעשה הציוני.

כללי שיחה

- א. שיחה במעגל.
- ב. דיבור ברשות.
- ג. משפט קצר.
- ד. הקשבה.
- ה. תגובה עניינית ולא שיפוטית.

שאלות מנחות

1. מה למדנו היום שהיה חדש עבורך?
2. מהו המעשה הציוני שבא לידי ביטוי ביש"מ זה?

דגשים: סיפורו הייחודי של "מקווה" כבית הספר החקלאי הראשון, הגן הבוטני – חוות אקלום לעצים חדשים בארץ שיצרו גם את הנוף הארץ ישראלי המתחדש. כדוגמת עצי האיקליפטוס שהובאו מאוסטרליה במחשבה שיסייעו בייבוש הביצות, ועד היום הם חלק בלתי-נפרד מנוף הארץ. **מעשים של יחידים:** הרצל, קרל נטר, דוד לייבוביץ, המאבק למען מדינת ישראל: אליק שמיר וחבריו, פעילות ארגון ה"הגנה" ב"מקווה".

3. במה לדעתכם בא לידי ביטוי המהפך הציוני במקווה-ישראל ובאזור כולו?

חקלאות פורצת דרך: "מקווה" – בית הספר החקלאי הראשון, הכשרה חקלאית. הגנה, יוזמה ומאבק: יצירת הדוידקה, פעילות מחתרית במאבק בדרך למדינה. פיתוח הארץ: המרחב האורבני במישור החוף.

4. מעשה הראשונים משפיע עלינו עד היום, מעשינו משפיעים על העתיד. מה דעתכם על משפט זה? הסבירו ונמקו.

חשוב: להוביל את התלמידים להתייחסות למשמעות של "פורצי דרך".

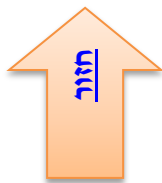
5. מהו בעיניך מעשה ציוני היום? כיצד אתה יכול לבטא זאת באופן מעשי?

6. (אם נושא זה לא עלה בתשובות התלמידים): במקווה-ישראל בולט מאוד נושא שימור

האתר. לדעתכם, האם זהו מעשה ציוני? הסבירו.

נסיים בדברי בן-גוריון על מקווה-ישראל:

"ייסוד המדינה התאפשר הודות להקמת מקווה-ישראל. אלמלא הוקם מקווה-ישראל, ספק אם הייתה קמה מדינת ישראל. הכל כבר התחיל מאז, ואנו רק באנו להשלים את המעשה מבחינה פוליטית-לאומית"...

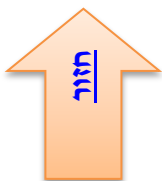

מקווה-ישראל – חידון מסכם (15)

כתב: רועי קריספין

(תשובה נכונה = 5 נק'))

1. שנת הקמת מקווה-ישראל: 1870
2. שמו של מייסד ביה"ס החקלאי מקווה-ישראל: יעקב קרל נטר
3. מקווה-ישראל הוא ביה"ס החקלאי הראשון בא"י: נכון
4. היכן החל ביה"ס לפעול ביום הקמתו? בתוך מערה
5. מי סייע בהקמת ביה"ס? ארגון אליאנס, כי"ח – כל ישראל חברים, מצרפת
6. שדרת הדקלים מחברת בין שני אתרים מרכזיים במקווה-ישראל. מה הם? "שער ירושלים" ובית הכנסת
7. מדוע נקרא השער "שער ירושלים"? בגלל סמיכותו לדרך הישנה שהובילה לירושלים
8. כמה מיני ושינגטוניות נטעו במקווה-ישראל? 2
9. מה הומצא לראשונה במקווה-ישראל וסייע במאבק למדינה? הדוידקה
10. מי המציא את הדוידקה ומה הוא עשה בבית הספר? דוד לייבוויץ, בתחילה היה פועל ואחר כך מורה
11. איזה ארגון חשאי פעל במקווה-ישראל? ה"הגנה"
12. היכן התאמנו אנשי ה"הגנה" במקווה-ישראל? בשדות, בחורשות ובמרתפי היקב
13. מה נערך במרתפי היקב? טקס ההשבעה למתנדבי ה"הגנה"
14. מהו שם העץ בעל שורשי האוויר שהגיע למקווה-ישראל מהודו? פיקוס בנגלי
15. איזו אישיות מפורסמת וחשובה בתולדות העם היהודי ביקרה במקווה-ישראל בשנת 1898? בנימין זאב הרצל
16. את מי פגש? את הקיסר הגרמני וילהלם השני
17. מי דואג לשימור האתרים ב"מקווה" וברחבי הארץ? המועצה לשימור אתרים

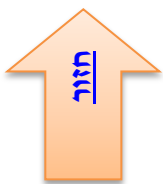

- א. המסלול המסומן בצבע צהוב הוא מסלול היש"מ.
- ב. אתרים אפשריים נוספים במסלול מסומנים בצבע כחול .
- ג. אפשר ליצור כמה מסלולים ומגוון באתרים בהתאם למספר הקבוצות. חשוב לכלול את האתרים המופיעים במסלול היש"מ, אך אפשר לשנות את סדר המסלול על מנת לא יצור עומס באתרים.
- ד. במסלול היש"מ המוצע, הכיתה מחולקת לחוליות. החוליות אינן הולכות עצמאית, כל מורה מוביל את קבוצתו במסלול שתוכנן מראש בכוונה לבקר באתרים העיקריים.
- ה. כל חוליה מקבלת מחרוזת תמונות מי מזהה אתרים בתמונות (2) (בהתאם לאתרים שאליהם תגיע). אגב הליכה, התלמידים אמורים לזהות את האתרים שבתמונות, ולקבל על כך נקודות.

הכנת התמונות

תחת כל תמונה יש כיתוב המציין את שם האתר. הכיתוב נועד לשימוש של המורה. התלמידים מקבלים את התמונות ללא הכיתוב, ועליהם להתאים אותן לתמונות על פי המראה.

- ו. יש להדגיש את התחרותיות כדי ליצור מתח ומוטיבציה. חלוקת הניקוד היא דיפרנציאלית: 5 נקודות לראשונים, 4 נקי לשניים, וכן הלאה.
- ז. רצוי שהסרט יוקרן בתחילת היש"מ או בסיומו על מנת לא לקטוע את רצף ההליכה בין האתרים שבמסלול.
- ח. בכל אתר, יש לענות על שאלות בדפי המשימות בעקבות ראשונים ופורצי דרך (3) על-פי המידע הכתוב בשלטי המידע שבאתרים, ועל-פי המידע הנרכש בהדרכות שמעבירים המש"צים, החוליות או המורה.
- ט. כל חוליה מקבלת מפה ומנווטת במסלול. הניווט מזכה בנקודות.

ביבליוגרפיה מומלצת

- וילנאי, זאב (1978), **אריאל – אנציקלופדיה לידיעת ארץ ישראל**, ערך: מקווה-ישראל, תל-אביב: עם עובד, עמ' 4813-4819.
- מילשטיין, אורי (1993), **תולדות מלחמת העצמאות**, כרך שני ושלישי, זמורה ביתן.
- סמילנסקי, משה (1939), **פרקים בתולדות היישוב**, חלק ראשון, תל-אביב: דביר.
- שוורץ, אביבה (2006), **מקווה ישראל – מחזון למציאות**, מרכז המבקרים מקווה ישראל.
- שמיר, משה (1984), **במו ידיו – פרקי אליק**, תל-אביב: עם עובד.
- שפירא, יוסף (1970), **מאה שנה – מקווה ישראל**, תל-אביב: מפעלי תרבות וחינוך.

קישורים אינטרנטיים נוספים

- [מקווה-ישראל](#) – אביבה שוורץ, ביוטיוב.
- [מקווה-ישראל](#) – אתר מט"ח.
- [מקווה-ישראל בראי ההיסטוריה](#).
- [מקווה-ישראל](#) – סרטון ביוטיוב.
- [קיצור תולדות היין הישראלי](#).

